

Inkarnáció- elmélet a bengáli vaiṣṇavizmus vallási hagyományában

Gaura Kṛṣṇa dāsa
(Dr. Tóth-Soma László)

A gaudīya-vaiṣṇavizmus és a négy vaiṣṇava sampradāya

A vaiṣṇavizmus egy olyan vallási forma, melyben Viṣṇu az imádat tárgya, akit a hívek a legfőbb, legvégső lényként, Istenként imádnak. A vaiṣṇavizmus követőit *vaiṣṇaváknak* (Viṣṇu-imádóknak) nevezik. A vaiṣṇavizmus eredetéről kétféle felfogás létezik. A vallási hagyomány szerint a vaiṣṇavizmus keletkezése nem köthető semmilyen konkrét dátumhoz, hiszen az imádat tárgya Viṣṇu, aki örökkévaló, kezdet és vég nélküli. Ebben az értelemben a vaiṣṇavizmust örök vallásnak (*sanātana-dharma*) tekintik. A másik felfogás szerint a vaiṣṇavizmus mint szisztematikus vallási forma, a hindu vallás egyik ága egy adott időpontban jött létre.

A vaiṣṇavizmus eredetét és korát kutatva nyilvánvalóvá válik, hogy Viṣṇu imádata a hinduizmuson belül – legalábbis ami az erről szóló írásos emlékeket illeti – ugyanolyan ősi, mint a legrégebbi védikus szövegek, például a *Ṛg-veda* (Gonda, 1993; O’Flaherty, 1982; Oldenberg, 1993), melyben Viṣṇu mint a legfelsőbb lény (*mahā-puruṣa*), minden istenek Istene, minden igazságok Igazsága stb. szerepel. Ő a *ṛta* csírája (*ṛtasya garbham*), a világot irányító alapvető erkölcsi elv (*Ṛg* 154.4), a *yajñák*, az áldozatok megtestesülése (*Śatapatha-brāhmaṇa*, I.9.3.9), valamint a *dīkṣā*, az avatás őrzője (*Aitareya-brāhmaṇa* I.4). Az *upaniṣadokban* is található utalás Viṣṇu imádatára (Keith, 1925), bár a vaiṣṇavizmust mint rendszerezett vallási formát sem a Védákra, sem az *upaniṣadokra* nem lehet visszavezetni – jóllehet Viṣṇu imádatának gyökerei már a védikus időszakban megtalálhatók (Gonda, 1993; Brown, 1931, 1965, Goswami, 1956).

A közkeletű nézetek szerint a vaiṣṇavizmus szisztematikus formája a négy fő, egymástól jól elkülöníthető hagyományban, azaz *sampradāyában* mintegy Kr. u. 1000 óta létezik (Jaiswal, 1967). Fontos azonban megjegyezni, hogy *Kavikarṇapūra Gauraganoddeśa-dīpikā* (21) című művében kijelenti, hogy a vaiṣṇavizmus e négy ágáról már a *Padma-purāṇa* is említést tesz, mely szentírást a mai indológia legkésőbb a Kr. u. 7–8. századra datálja (O’Flaherty, 1982). A modern tudomány hagyományosan a *Śrī-sampradāyát* tekinti a legrégebbinek a négy fő tanítványi láncolat – a *Śrī*-, a *Haṁsa*-, a *Brahma*- és a *Rudra-sampradāya* – közül (Aiyanger, 1920). A vaiṣṇavizmus vallási hagyományában e tanítványi láncolatok mindegyikét isteni eredetűnek és igen ősinek tartják. Legfontosabb tanítóik (*ācāryáik*) – akik ismét rendszerbe foglalták *sampradāyájuk*

tanait és újraértelmezték a *Vedānta-sūtrát*, s akiket ezért tanítványi láncolatuk alapítóinak tekintenek – természetesen jóval később, a Kr. u. 10. század környékén éltek.

A hagyomány szerint a *Śrī-sampradāya* Lakṣmītól, a szerencse istennőjétől ered, legkiemelkedőbb képviselője Rāmānuja (1017–1137). A *Haṁsa-sampradāya* a négy Kumārától, azaz gyermekszenttől (*Sanaka, Sananda, Sanātana* és *Sanat-kumāra*) származik, képviselője pedig Nimbārka (11. század). A *Brahma-sampradāya* már nevében is utal eredetére, alapítója pedig Madhvācārya (1199–1278) volt. A *Rudra-sampradāyát* természetesen magától Śivától eredeztetik, *ācāryája* pedig Viṣṇusvāmī (13. század), illetve később Vallabha (1401–1479) volt (Radhakrishna, 1997, Puruṣatraya, 1999). A vaiṣṇava iskolák jellemzőit az 1. sz. táblázat tekinti át részletesen.

A hindu vallásfelfogás szerint a lelki felemelkedést és az élet tökéletességét keresők számára elengedhetetlen, hogy hivatalos beavatást nyerjenek a fent említett hiteles *sampradāyák* valamelyikébe, sőt, ez még azok számára is követelmény, akik saját *sampradāyát* kívánnak alapítani (S. K. De, 1942). Śaṅkarának a *Bhagavad-gītā*hoz fűzött magyarázatai alapján S. K. De azt is kijelenti, hogy aki egyetlen *sampradāyához* sem tartozik, azt a társadalomnak mellőznie kell, ugyanúgy, mint az örülteket.

Az általános nézet szerint a legkiemelkedőbb *ācārya*, a vaiṣṇavizmus *gauḍīya* ágának megalapítója és a bengáli vaiṣṇavizmus megújítója, Śrī Caitanya (1486–1534) Madhvācārya iskolájához, a *Brahma-sampradāyához* tartozott (Candrapal, 1933, Cakravartī, 1985).

A Caitanya avatásáról szóló legkorábbi beszámoló Kavikarṇapūra *Gaura-gaṇoddeśa-dīpikājában* olvasható. A szerző leírja, hogy e négy közül Caitanya a *Brāhma-mādhva-sampradāyához* kapcsolódott *dīkṣā-guruja*, Īśvara Purī, valamint *parama-guruja*, Mādhavendra Purī révén (Cakravartī, 1985). Baladeva Vidyābhūṣana – a *gauḍīya* vonal egyik legfőbb 18. századi szerzetes-filozófusa – a *Sūkṣma-ṭikāban*, *Govinda-bhāṣya* c. művéhez fűzött szövegmagyarázatában, valamint *Prameya-ratnāvalī* c. művében hasonlóan nyilatkozik a négy *sampradāyáról*, s ő is Madhvával kapcsolja össze Caitanya Mahāprabhu *guru-paramparáját*.

Ezzel kapcsolatban B. B. Majumdar (1959) megemlíti még Narahari Cakravartī *Bhakti-ratnākara*, Devakīnandana *Bṛhad-vaiṣṇava-bandanā*, Viśvanātha Cakravartī *Śrī Gauragaṇasvarūpa-candrikā*, Manohara Dāsa *Anurāgavalli*, Gopāla Guru *Padya*, Lāla Dāsa *Bhakta-mālā*, Īśāna Nāgara *Advaita-prakāśa* és *Murāri-vilāsa* c. művét. Ezek a munkák szintén részletesen beszélnek Caitanyának a *Madhva-sampradāyához* fűződő kapcsolatáról.

Az alapító

Śrī Caitanya Mahāprabhu 1486 februárjában, teliholdkor született a Gangesz-parti Navadvīpában, Nyugat-Bengálban. Apját Jagannātha Miśrának, anyját Śacīdevīnek

hívták. Jagannātha Miśra ősei a radzsasztháni Dzsaipurból származtak, és Śrīhattában (a mai Sylhet) telepedtek le. Jagannātha Navadvīpában folytatta tanulmányait, és ott is telepedett le, még mielőtt feleségül vette volna Śacīt. Az emberek jámbor, alázatos és művelt *brāhmaṇának* ismerték. Jagannātha Miśra első nyolc gyermeke mindjárt születése után meghalt. A kilencedik gyermek, akit Viśvarūpának hívtak, fiatalkorában elhagyta a szülői házat, és a lemondott szerzetesek rendjébe (*sannyāsa*) lépett, majd nem sokkal később meghalt. Így Caitanya maradt szülei egyetlen élő gyermeke. Noha neve Viśvambhara volt, bőrének arany színe miatt az emberek gyakran Gaurának, Gaurāṅgának szólították. A Śrī Kṛṣṇa Caitanya nevet a lemondottak rendjébe való belépésekor kapta.

Ismert életrajzírói szerint Caitanya a valóságban Kṛṣṇa volt, aki azért jelent meg a Földön, hogy a jelenlegi Kali-kor embereit saját példáján keresztül az Isten iránti szeretetteljes odaadás (*bhakti*) útjára tanítsa. Ezzel kapcsolatban a *Śrīmad-Bhāgavatam* (11.5.32) híres versét idézik, mely, mint mondják, megjövendőli Śrī Caitanyának Kṛṣṇa *avatārajaként* való megjelenését. Caitanya fő küldetése az volt, hogy elterjessze a szentírások jelenlegi korszakra vonatkozó utasítását (*yuga-dharma*), Isten neveinek éneklését (*hari-nāma-saṅkīrtana*). Caitanya Mahāprabhu életrajzírói és követői körében elterjedt az a nézet, hogy Mahāprabhu személyisége Śrī Kṛṣṇa és Rādhā isteni alakjának rejtelmes kombinációja. Bensője eszerint Kṛṣṇa valója volt, külseje (melynek köszönhetően Gaurának, Gaurāṅgának hívták), illetve Kṛṣṇa iránti odaadása pedig Rādhāra, a megtestesült istenszeretetre emlékeztetett (*Tattva-sandarbha* 2). A *gauḍīya-vaiṣṇava* szerzők több szentírási részt is idéznek arra vonatkozóan, hogy Istennek a *Śrīmad-Bhāgavatam* (10.8.13) által említett, Kali-korbeli inkarnációja sárga vagy arany bőrszínnel, *sannyāsiként* jelenik meg azzal a céllal, hogy elterjessze a *nāma-saṅkīrtanát*, a felszabadulás egyetlen eszközét a jelenlegi korszak emberei számára (ŚBh. 11.5.32; *Mahābhārata*, Dāna 1.9).

Források

Śrī Caitanya egyetlen filozófiai művet sem hagyott hátra, melyben tanításait megörökítette volna; mindössze nyolc *ślokát* (*Śikṣāṣṭakam*) írt, melyeket az Isten iránti odaadás mély érzései hatnak át. Láncolatának filozófiáját és tanításait legfőbb tanítványai és követői, Rūpa, Sanātana, Gopāla Bhaṭṭa, Raghunātha Dāsa és Jīva Gosvāmī, valamint később Kṛṣṇadāsa Kavirāja és Baladeva Vidyābhūṣana fejtették ki műveikben. Az iskola filozófiai klasszikusait Jīva *Sat-sandarbhája* (hat filozófiai esszé: *Tattva-sandarbha*, *Bhagavat-sandarbha*, *Paramātmā-sandarbha*, *Kṛṣṇa-sandarbha*, *Bhakti-sandarbha* és *Prīti-sandarbha*) valamint a szerző ehhez fűzött saját, *Sarvasaṁvādinī* c. kommentárja alkotják. Igen fontos még Baladevának Vyāsa *Vedānta-sūtrájához* fűzött *Govindabhāṣya* c. magyarázata és *Prameya-ratnāvalī* c. munkája is. Ezek a művek egytől egyig a Vé-

dák, az *upaniṣadok*, a *purāṇák* és a *Bhagavad-gītā* tanításaival összhangban íródtak. E szent szövegek közül a *gaudīyák* a *Śrīmad-Bhāgavatamot* (*Bhāgavata-purāṇa*) – melyet Śrī Caitanya a Vyāsa által írt *Vedānta-sūtra* természetes magyarázatának tekintett – és a *Bhagavad-gītā*t tartják a legfontosabb és leginkább mérvadó szentírásoknak (Kennedy, 1925).

A gaudīya-vaiṣṇava teológia és Madhva dvaitavāda tana

Ahogy azt korábban említettük, Śrī Caitanya Madhvācārya iskolájához tartozott *dikṣā-guruja*, Īśvara Purī és *parama-guruja*, Mādhavendra Purī révén (Cakravartī, 1985). Természetes hát, hogy számos hasonlóság van Madhvācārya és Śrī Caitanya Mahāprabhu filozófiája között. Baladeva Vidyābhūṣana a *Prameya-ratnāvalīban* (I.5) a következőképpen foglalta össze ezeket: 1) Viṣṇu a legvégső valóság; 2) az összes Vēda Viṣṇuról szól; 3) a világ valóságos; 4) különbség van Viṣṇu és a világ között; 5) az élőlények Viṣṇu örök szolgálói; 6) az élőlényeknek különböző, egymással hierarchikus kapcsolatban álló kategóriái vannak; 7) a *mukti* Viṣṇu személyes szolgálatának elérését jelenti; 8) Viṣṇu imádta az egyetlen eszköz, mellyel el lehet érni a felszabadulást; 9) az igazi tudás megszerzésének három módszere (*pramāṇa*) a közvetlen érzékszervi tapasztalás (*pratyakṣa*), a következtetés (*anumāna*) és a hiteles forrásokból származó információ (*śabda*). Mivel Śrī Caitanya a vaiṣṇavizmus *gaudīya* vonalának alapító *ācāryája* és a bengáli vaiṣṇavizmus megújítója volt, mi sem természetesebb annál, hogy az ő és Madhva tanításai között vannak érdekes különbségek is. O. B. L. Kapoor a következőképpen foglalja össze filozófiájuk legfontosabb különbségeit: 1) Madhva a *dvaita-vāda*, azaz a dualizmus tanát vallotta, míg Caitanya az *acintya-bhedābheda-vāda*, azaz a felfoghatatlan, egyidejű egység és különbözőség tanát (ami természetszerűleg magában foglalja a dualizmus elvét is). 2) Madhva szerint az odaadás végső célja Nārāyaṇa, míg Caitanya kijelenti, hogy az imádat legfőbb tárgya Kṛṣṇa, akinek Nārāyaṇa részleges kiterjedése csupán. 3) Madhva szerint az odaadás azt jelenti, hogy az ember a *varṇāśrama-dharmával* összhangban végzett tetteit felajánlja az Űrnek. Caitanya úgy vélte, az odaadás abban nyilvánul meg, ha az ember a *śuddha-bhakti* (a tiszta vegyítetlen odaadás) kedvéért elhagyja a *varṇāśrama-rendszert*. 4) Madhva azt állítja, hogy a végső cél az ötféle felszabadulás egyikének elérése Vaikuṇṭhán, Caitanya ezzel szemben azt tanítja, hogy a cél Kṛṣṇa szeretetteljes szolgálata. 5) Caitanya szerint a vrajai *gopik* (tehénpásztorlányok) nem közönséges *jīvák*, hanem Kṛṣṇa belső energiájának (*svarūpa-śaktijának*) megnyilvánulásai voltak, akik örökkön örökké az ő önzetlen szolgálatát végzik. Madhva ezzel szemben azt állítja, hogy a *gopik* a Svargalokáról, azaz a mennyei bolygókról származó leányok (*apsarā-stri*) voltak, akik azzal a szándékkal imádták Kṛṣṇát, hogy saját érzéki vágyaikat kielégítsék. 6) Madhva úgy vélte, Kṛṣṇa legmagasabb rendű híveit Brahmā képviseli, míg Caitanya azt állítja, hogy

Vraja *gopījainak* odaadása a legkiválóbb, s még Brahmā is arra vágyik, hogy lábuk porát érinthesse. Madhva azon állítását, mely szerint a *gopīk apsarā-strīk* voltak, Sanātana és Jīva Gosvāmī kategorikusan elutasítja.

A *Gauḍīya*- és a *Mādhva-sampradāya* közti viszonyt éppen ezért sokszor jellemzik egyfajta azonosságként a különbözőségben (*bhedābheda*): azonosságként a *guru-paramparā*, különbözőségként (és egyidejű azonosságként is) a tanok tekintetében. A Śrī Caitanya által képviselt *sampradāyát* eredete és tanításai miatt a Brahmától Madhvācāryán keresztül alászálló láncolatnak tekintik, mely teljes valójában (mint *Brāhma-mādhva-gauḍīya-sampradāya*) Śrī Caitanya Mahāprabhu és követői filozófiai tanaiban bontakozott ki.

Jīva Gosvāmī a szentírások alapján azt hangsúlyozza műveiben (pl. *Bhagavat-sandarbhā*, *Anuccheda* 15–16), hogy a kapcsolat Isten, az élőlény és a megnyilvánult világ között a felfoghatatlan és egyidejű különbözőség és azonosság viszonya (*acintya-bedhābedha*). Ellentétben tehát Rāmānuja minősített monizmusával (*viśiṣṭādvaita-vāda*), Viṣṇusvāmī és Vallabha tiszta monizmusával (*śuddhādvaita-vāda*), valamint Madhva szélsőséges dualizmusával (*dvaita-vāda*), Śrī Caitanya vonalának célja az volt, hogy szintézist teremtsen a monizmus és a dualizmus felfogása között, s egyúttal új megvilágításba helyezze Nimbārkának a természetes és egyidejű különbözőségről és azonosságról vallott tanát (*svabhāvika-bedhābedha-vāda*).

Ezt a fajta megközelítést a *Manu-smṛti* is támogatja (Aiyangar, 1949). Śrīla Bhaktivinoda Thākura szerint Śrī Caitanya valójában mind a négy vaiṣṇava filozófiai irányzat lényegét hirdette, amikor a négy *sampradāya* mindegyikéből átvett két-két elemet. Madhvācāryától a következő két lényeges dolgot vette át: 1) Śaṅkara *māyāvāda* filozófiájának teljes tagadását és 2) Kṛṣṇa *mūrtijának* mint örök lelki lénynak az imádatát. Rāmānujától 3) a *karma* és a *jñāna* szennyeződésétől mentes *bhakti*, valamint 4) a *bhakták* szolgálatának eszméjét vette át. Viṣṇusvāmī tanításaiból két fő elemet olvasztott be saját rendszerébe: 5) a Kṛṣṇára való teljes ráhagyatkozást és 6) a *rāga-bhakti* útját. Végezetül pedig Nimbārkától szintén két kiváló elvet kapott: 7) annak felismerését, hogy Rādhā menedékébe kell ajánlanunk magunkat, valamint 8) a *gopīk* Kṛṣṇa iránti szeretetének nagyrabecsülését.

A *gauḍīya-vaiṣṇavák* számára Śrī Kṛṣṇa, a Legfelsőbb Valóság a legmagasabb rendű cél (*sambandha*). A *bhakti*, azaz a Śrī Kṛṣṇa iránti vegyítetlen odaadás a legjobb eszköz arra, hogy az ember elérje őt (*abhidheya*). A *prema*, vagyis a Śrī Kṛṣṇa iránti természetfeletti szeretet az ő szolgálatának legfőbb feltétele (*Caitanya-caritāmṛta*, *Madhya-līlā* 20.124–125). E tan értelmében a Személyes Abszolút, azaz a Parabrahman (Kṛṣṇa) magában foglalja a forma (*nirviśeṣa*) és tulajdonságok nélküli (*nirguṇa*) Brahmant is. Ez csak úgy lehetséges, hogy felfoghatatlan hatalmánál fogva Ő képes egy magasabb rendű szintézisben összebékíteni az összebékíthetlent (Kapoor, 1985).

Az Abszolút tana

Śrī Caitanya iskolájának Istenre vonatkozó tanításai a *Śrīmad-Bhāgavatam* egyik versén alapulnak (1.2.11), melyről azt tartják, tartalmazza a *sambandha* nevű filozófiai tan lényegét (mely a lélek és a világ Abszolúthoz való viszonyát írja le):

*vadanti tat-tattvavidastatvam yajjñānam advayam
brahmeti paramātmēti bhagavān iti śabdyate*

„Az Abszolút Igazságot, e kettősségektől mentes szubsztanciát, az Abszolút Igazság ismerője három fokozatban érti meg: mint Brahmant, mint Paramātmāt és mint Bhagavānt.”

Ez a vers a Legfelsőbb Lény alapvető egységét írja le, mely felette áll a három kategóriabeli különbség megnyilvánulásainak (*advayam*) – nevezetesen: *sajātiya-bheda*, azaz ugyanazon kategóriához tartozó dolgok közötti különbség, *vijātiya-bheda*, azaz különböző kategóriákhoz tartozó dolgok közötti különbség, és *svagata-bheda*, azaz különbség ugyanazon a dolgon belül annak lényege és formája, azaz alkotóelemei között – melyek bizonyos értelemben nem alkalmazhatóak rá (Kapoor, 1977).

Egy másik értelemben azonban igenis alkalmazhatóak bizonyos különbségek az Abszolútra. Habár *Sarva-saṁvādinī* c. magyarázatában Jīva Gosvāmī kijelenti, hogy Kṛṣṇa *advaya-jñāna-tattva*, mivel nincs benne jelen sem a *sajātiya*-, sem a *vijātiya*-, sem a *svagata-bheda*, hiszen ő természeténél fogva tökéletes (*svayam-siddha*), ebből még korántsem lehet azt a következtetést levonni, hogy az Abszolútban egyáltalán ne létezne különbség (*Tattva-sandarbha*, *Anuccheda* 51.1–10). Amikor Jīva Gosvāmī azt mondja, hogy Kṛṣṇában nem létezik önmagában létező különbség (*svayamsiddha bheda*), az közvetve azt jelenti, hogy másféle, nem-önmagában-létező különbség (*anyasiddhabheda*) viszont létezik benne.

Az abszolút valóság mindenek fölött, lényegi különbségek nélkül létezik, önmagát azonban számtalan különféle alakban nyilvánítja meg. Ezért az azonosság mellett megjelenik néhány különbség is. Kṛṣṇa és *avatārāi* között például *anyasiddha-sajātiya-bheda*, Kṛṣṇa és a *māyā* között *anyasiddha-vijātiya-bheda*, Kṛṣṇa és a *jīvák* között pedig *anyasiddha-svagata-bheda* áll fenn. A fentiek egytől egyig a felfoghatatlan és egyidejű azonosság és különbözőség filozófiai kategóriájába tartoznak.

A *gaudīya-vaiṣṇava* felfogás szerint ez az Abszolút három fokozatban: mint Brahman, Paramātmā és Bhagavān nyilvánul meg, attól függően, hogy a transzcendentális-ták a *jñāna*, a *yoga* vagy a *bhakti* útján törekszenek-e felé (Cc. Madhya 24.79–80). Az Abszolút e három aspektusáról beszél a *Śrīmad-Bhāgavatam* fent idézett verse. A három forma közül az utóbbiak felülmúlják és magában foglalják az őket megelőzőeket, ebből

következően Bhagavān tölti be a legmagasabb rendű helyzetet e megnyilvánulások hierarchiájában, felülmúlva és magában foglalva mind a Brahmant, mind a Paramātmāt (*Bhagavat-sandarbha*, *Anuccheda* 81, 87–93; *Paramātma-sandarbha*, *Anuccheda* 109.7).

A *gauḍīya-vaiṣṇavák* Bhagavānt mint a Legfelsőbb Személyt Kṛṣṇával azonosítják, és kijelentik, hogy ő minden inkarnáció forrása, minden létező végső nyugvóhelye, korlátlan nagyság, kiválóság, végtelen hatalom és megszámlálhatatlan isteni rasa, azaz boldog hangulat birtokosa (Cc. Ādi 2.106–107; 5.142). Ebben a vonatkozásban a *Bhāgavatam* következő versét idézik elsődleges hiteles forrásként: *ete cāmśa-kalā puṁsaḥ / kṛṣṇastu bhagavān-svayam* (ŚBh. 1.3.28). A vers hangsúlyozza, hogy Kṛṣṇa azonos Bhagavānnal, az Istenség Legfelsőbb Személyiségével, aki az összes inkarnáció forrása. Parabrahman-Śrī Kṛṣṇa e korlátlan formáinak jelentős szerepe van Caitanya filozófiájában (Cc. Madhya 8.134).

A gauḍīya-vaiṣṇavizmus inkarnáció-elmélete

Ahogy az imént említettük, a Parabrahman korlátlan formái fontos szerepet játszanak a caitanyai filozófiában (Cc. Madhya 20.284; 21.47). E formák mindegyike kapcsolatban van a Legfelsőbbel, ugyanúgy, ahogy a részek kapcsolódnak az egészhez. Mivel azonban a Parabrahmanon belül nincs különbség, a rész nem olyan, mint egy nagyobb sziklából levágott kődarab. Sőt, a rész egyenlő az egészszel, mivel ugyanazzal a teljes hatalommal, tudással és mindent-áthatósággal rendelkezik. Ennek ellenére mégis résznek hívják, mivel a Parabrahman belső, lelki energiája (*svarūpa-śakti*) nem nyilvánul meg teljes mértékben benne, az egészet pedig éppen azért nevezik egésznek, mert a *svarūpa-śakti* a maga teljességében nyilvánul meg benne.

Az *avatāra*, azaz Isten, Kṛṣṇa alászállása a Śrī Caitanya-féle iskola szerint nem egyetlen, hanem számos, és nem egyféle, hanem számtalanféle. A *Śrīmad-Bhāgavatamban*, a bengáli vaiṣṇavák legfőbb szentírásában, Rūpa Gosvāmī *Samkṣepa-Bhāgavatāmṛtájában*, mely Śrīla Sanātana Gosvāmī *Bṛhad-bhāgavatāmṛtájának* összefoglalása, valamint Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī *Caitanya-caritāmṛtájában* úgyszintén találunk Isten különböző *avatārāira* vonatkozó leírásokat.

S. Bhāṭṭācārya (1961) szerint Isten a transzcendentális birodalom első immanenciájaként (*ādyāvatāra*) a kizárólagos letéteményese annak a privilégiumnak, hogy ő az örök forrása az összes alászállásnak (*avatārānak*), melyek időről időre megjelennek Istenből, majd miután elvégezték küldetésüket, újból visszatérnek belé.

Jīva Gosvāmī *Kṛṣṇa-sandarbha* c. művében hosszú és részletes fejtegetést közöl arról a tanról, mely szerint Kṛṣṇa azonos Bhagavānnal. Itt és most nem áll szándékunkban ismertetni az egész okfejtést, hiszen a jelen cikk azzal a céllal íródott, hogy Kṛṣṇa sze-

mélyiségének különféle aspektusait Caitanya és követői elképzelései alapján bemutassa. A következőkben azt fogjuk részletesen ismertetni, hogy Kṛṣṇa miként jelenik meg a transzcendencia birodalmában és az anyagi világban saját *avatārai* alakjában.

Śrī Kṛṣṇa különböző megnyilvánulásait Caitanya a *gauḍīya-vaiṣṇava* inkarnáció-elmélet alapján részletesen kifejti Sanātana Gosvāmīhoz intézett tanításaiban. Caitanya Kṛṣṇa különböző formáit három fő kategóriába sorolja (lásd 2. sz. táblázat): *svayaṁ-rūpa*, *tadekāṭma-rūpa* és *āveśa-rūpa* (Cc. Madhya 20.165). Jīva Gosvāmī e három kategóriát a következőképpen definiálja (*Kṛṣṇa-sandarbha*, *Anuccheda* 6–27):

- 1) *svayaṁ-rūpa*: önmegnyilvánult forma, mely megnyilvánulását tekintve semmilyen más formától nem függ. Létét nem befolyásolják anyagi tulajdonságok, és ugyanabban az időben több helyen is megjelenhet.
- 2) *tadekāṭma-rūpa*: lényegét és létét tekintve azonos a *svayaṁ-rūpával*, megjelenését és tulajdonságait tekintve azonban másképpen nyilvánul meg.
- 3) *āveśa-rūpa*: ez Kṛṣṇának egy „áthatott” formában való megjelenése, melynek során egy kiválasztott és inspirált *jīvāt* saját hatalmával hat át. Sanaka, a négy Kumāra egyike például a Legfelsőbbbről szóló tudás megtestesülése, akit Kṛṣṇa saját tudásának egy részével ruházott fel, Śeṣa energiáját képviseli, Nārada pedig odaadásának megnyilvánulása. Nyilvánvalóan sem Sanaka, sem Śeṣa, sem pedig Nārada nem azonos Kṛṣṇával, mégis az ő részleges képviselőinek tekintik őket, mivel fel lettek hatalmazva ezekkel az energiákkal.

A *svayaṁ* formát további két kategóriába lehet osztani: a szigorú értelemben vett *svayaṁ-rūpára* és a *svayaṁ-prakāśára*. A *svayaṁ-rūpa* formában, mely Isten belső formája, Kṛṣṇa egy vrajai tehénpásztorfiú. Vrajendranandana-Śrī Kṛṣṇa ő, a nem-duális tudat. Minden tekintetben azonos Bhagavānnal, mivel korlátlan energiák, korlátlan tulajdonságok és isteni fenségek birtokosa. Őt tartják minden létező végső forrásának, és ő minden ok elsődleges oka (*Brahma-saṁhitā* 5.1).

A *Brahma-saṁhitā* (5.30–32, 37) leírja, hogy Vrajendranandana-Śrī Kṛṣṇának lelki teste van, s szépsége leírhatatlan. Isteni alakja, melynek színe olyan, akár egy kék felhő, méretét és formáját tekintve egyaránt fiatal fiúra emlékeztet. Szemei olyanok, mint a nyíló lótuszvirágok, fejét gyönyörű pávatoll ékesíti. Elbűvölőbb millió szerelemistennél is, és csodálatosan játszik fuvoláján. Ő a világon a legkedvesebb. Noha a testét most emberi fogalmakkal írtuk le, annak a külsőleges hasonlóságokon kívül semmi köze egy emberi testhez. Különleges tulajdonságainak egyike éppen az, hogy teste *sat*, *cit* és *ānanda* elemekből áll, és sugárzóan ragyog. Minden szerve képes betölteni az összes többi szerv funkcióját, és mindegyikük megnyilvánul és fennmarad a lelki és az anyagi univerzumokban egyaránt.

Kṛṣṇa, hogy megmutassa hatalmát, időnként egyszerre több helyen is megjelenik, s eredeti formája és e formák között semmilyen különbség nincs. E megnyilvánult for-

mákat *svayaṁ-prakāśānak* nevezik. Két aspektusuk van: a *prābhava-prakāśa* és a *vaibhava-prakāśa*.

A *prābhava-prakāśa* forma egyik példája az, amikor Kṛṣṇa egyidejűleg jelent meg sok hasonló formában, miközben különálló formáinak mindegyike a *rāsa-līlā* megszámlálhatatlan *gopījainak* egyikével táncolt (Cc. Madhya 20.170). Ezek a formák nem olyanok, mint Saubharī anyagi testeinek csoportja (*kāyavyūha*), aki a misztikus yoga gyaorlásával szerzett hatalmánál fogva ötven különböző alakot öltött, és feleségül vette Māndhātā király ötven leányát.

Vaibhava-prakāśa formájában Kṛṣṇa mint Balarāma jelenik meg, aki csak test-színében különbözik Kṛṣṇától (*varṇa-mātra-bheda*) – ő fehér –, ettől eltekintve azonban minden másban azonos vele. A *vaibhava-prakāśa* formák olykor kétkarú alakban jelennek meg, mint Vāsudeva, Devakī fia Mathurāban, olykor pedig négykarú formában, mint Vāsudeva Dvārakāban. Az előbbi *vaibhava-prakāśa*, az utóbbi azonban *prābhava-vilāsa* (lásd *tadekāṭma-rūpa*, 3. és 4. számú táblázat). Vannak különbségek Kṛṣṇa *svayaṁ-rūpa* és *vaibhava-prakāśa* formáinak külső megjelenésében. Míg *svayaṁ-rūpa* formájában Kṛṣṇa *gopaként* (tehénpásztorfiúként) jelenik meg, addig Vāsudeva *kṣatriyákra* jellemző külső vonásokkal rendelkezik. *Svayaṁ-rūpa*-Kṛṣṇa túlszárnyalja Vāsudevát szépség (*saundarya*), pompa (*aiśvarya*), kedvesség (*mādhurya*) és humor (*vaidagdhya-vilāsa*) tekintetében egyaránt (Cc. Madhya 20.178–180).

A *tadekāṭma-rūpa* két kategóriába osztható (3. sz. táblázat): *vilāsa* (a kiterjesztett tevékenységek kedvéért megnyilvánuló isteni formák) és *svāṁśa* (részleges formák) (Cc. Madhya 20.183–184). Kṛṣṇa e formáit, melyek hatalmukat tekintve szinte egyenlőek vele, *vilāsa*-formának nevezik, a kevesebb hatalommal felruházott formákat (Matsya, Varāha stb.) pedig *svāṁśa*-formának. A *vilāsa*-formák szintén besorolhatók a *prābhava* és a *vaibhava* kategóriákba. A *prābhava-vilāsa* formák közül a legfőbbek Vāsudeva, Saṅkarṣana, Pradyumna és Aniruddha (Cc. Madhya 20.185–186). Négyüket együttesen *ādi-caturvyūhának* is nevezik, mely korlátlan számú alacsonyabb rendű *caturvyūhák* forrása. Örök lelki lakhelyük Dvārakā és Mathurā (Cc. Madhya 20.189–190).

Vāsudeva a maguk teljességében testesíti meg a hat isteni fenséget (szépség, erő, hírnév, gazdagság, tudás és ragaszkodásnélküliség) (Lakṣmī-tantra 4.14; ŚBh. 3.26.23). Saṅkarṣana a tudás és az erő megtestesülése, ő indítja el a kozmikus pusztítást, és ő irányítja az *ahaṅkārát*, a hamis egót (ŚBh. 3.26.25). Pradyumna az intelligenciát irányítja, s az erényt és a fenséget testesíti meg, melyek révén kozmikus szinten elindítja a teremtést, egyéni szinten pedig az álmokat (ŚBh. 3.26.27). Aniruddha irányítja az elmét. Kozmikus szinten fontos szerepet játszik az univerzum fenntartásában, míg egyéni szinten az ébrenlét állapotáért felelős (ŚBh. 3.26.28). A teremtés, fenntartás és pusztítás kozmikus szintű megnyilvánulásai Brahmā, Viṣṇu és Śiva tevékenységei folytán következnek be; ezekről majd később lesz szó.

Az eredeti *caturvyūhából* huszonnégy isteni személyiség terjed ki (3. sz. táblázat), akiket mind másként hívnak, annak alapján, hogyan tartják isteni fegyvereiket négy kezük-

ben (Cc. Madhya 20.191). E huszonnégy forma a *vaibhava-vilāsa* kategóriába tartozik, akiknek megjelenését Kṛṣṇa a következőképpen irányítja: Kṛṣṇa megjelenik Nārāyaṇa-formájában a lelki égen (*Paravyoma*) második *caturvyūhájával*, azaz Vāsudevával, Saṅkarṣanával, Pradyumnával és Aniruddhával együtt, akik Vaikuṇṭhán a dvārakāi és mathurāi *ādi-caturvyūha* kiterjedései (Cc. Madhya 20.192–193). A második *caturvyūha* mindegyik isteni személyisége további három, *prakāśa-vigrahának* nevezett formában nyilvánul meg: Vāsudeva Keśavaként, Nārāyaṇaként és Mādhavaként; Saṅkarṣana Govindaként (aki nem azonos a vrajai Govindával), Viṣṇuként és Madhusūdanaként; Pradyumna Trivikramaként, Vāmanaként és Śrīdharaként; Aniruddha pedig Hṛṣīkeśaként, Padmanābhaként és Dāmodaraként (Cc. Madhya 20.194–197).

E tizenkét személyiség az év különböző hónapjainak uralkodó istenségei. Keśava a *mārga-sīrṣa* hónap istensége, Nārāyaṇa a *pauṣa* hónapé, Mādhava a *māghāé*, Govinda a *phālgunāé*, Viṣṇu a *caitrāé*, Madhusūdana a *vaiśākhāé*, Trivikrama a *jyeṣṭhāé*, Vāmana az *āśāḍhāé*, Śrīdhara a *śrāvanāé*, Hṛṣīkeśa a *bhādrāé*, Padmanābha az *āśvīnāé*, Dāmodara pedig a *kārttika* hónapé (Cc. Madhya 20.198–202).

A második *caturvyūha* mindegyik istenségének van két *vilāsa-mūrtija* is. Vāsudeva *vilāsa-mūrtijai* Adhokṣaja és Puruṣottama; Saṅkarṣanāé Upendra és Acyuta; Pradyumnāé Nṛsimha és Janārdana; Aniruddhāé pedig Hari és Kṛṣṇa (ez utóbbi nem azonos a vrajai Kṛṣṇával) (Cc. Madhya 20.204–206). Ezek a személyiségek a lelki égben (*Paravyoma*) laknak, de *mūrti*-alakban az anyagi világ bizonyos helyein is megjelennek (Cc. Madhya 20.212). Keśava például Mathurāban, Puruṣottama Nīlācalában, ahol Jagannāthának hívják, Mādhava Prayāgában, Madhusūdana Purīban, Viṣṇu Viṣṇu-kāñcīban, Hari Māyāpurban, Vāsudeva, Padmanābha és Janārdana pedig Ānandāraṇyában (Cc. Madhya 20.216–217). Azért jelennek meg az anyagi világban, hogy elpusztítsák a bűnöket, helyreállítsák az erényt, s hogy örömet szerezzenek híveiknek (Cc. Madhya 20.219). Ezen istenségek közül néhány, pl. Viṣṇu, Trivikrama, Nṛsimhadeva és Vāmana *avatāaraként* is megjelenik az anyagi világban (Cc. Madhya 20.220).

Kṛṣṇa svāmśa formájának megszámlálhatatlan *avatārāja* van, melyek hat fő kategóriába oszthatók: *puruṣa-avatārák*, *līlā-avatārák*, *guṇa-avatārák*, *manvantara-avatārák*, *yuga-avatārák* és *śaktyāveśa-avatārák* (Cc. Madhya 20.296–297; 300–303). Ez utóbbiakat – mivel Kṛṣṇa részleges, „áthatott” formáiról van szó – gyakran sorolják az *āveśa-rūpa* kategóriába (4. sz. táblázat).

Itt kell megjegyeznünk, hogy a latin *inkarnáció* (*in-carno* – „hússá válás”, megtestesülés) kifejezés nem a legmegfelelőbb fordítása a szanszkrit *avatāra* szónak (Narang, 1984). Az *avatāra* szó szerint Isten valamely alászálló formáját jelenti. Amikor a *Paravyomában* lakó *mūrti* alászáll az anyagi világba, *avatārának* hívják. Az *avatārák* a *prakṛti* (anyagi természet) befolyása fölött állnak, és alászállásukkor sohasem öltenek magukra fizikai testet, ellentétben azzal, amit az *inkarnáció* szó sugall, hanem megőrzik transzcendentális mivoltukat.

A *Viṣṇu-purāṇa* egyik verse (6.8.59) és a *Sātvata-tantra* alapján Śrīla Jīva Gosvāmī *Laghu-bhāgavatāmṛta* c. művében (*Pūrva* 5.86–100) három *puruṣa-avatārát* különböztet meg: Kāraṇodakaśāyī-Viṣṇut, Garbhodakaśāyī-Viṣṇut és Kṣīrodakaśāyī-Viṣṇut, azaz az első, a második és a harmadik *puruṣát*. Az első *puruṣa* hozza mozgásba a *prakṛtit* a teremtés érdekében, s áthatja az univerzumok összességét (*samaṣṭibrah-māṇḍāntaryāmī*). A *Rg-veda* (*Puruṣa-sūkta*) *sahasra-śirṣa-puruṣának* nevezi. A második *puruṣa* az egyes univerzumokban (*vyāṣṭibrah-māṇḍāntaryāmī*), a harmadik pedig az egyes teremtményekben lakik (*vyāṣṭijīvāntaryāmī*), s ő az univerzum irányítója is.

A következő kategória a *līlā-avatāraké*, akik különböző kedvteléseket végeznek. Számuk végtelen, de a legfontosabbak közülük Matsya (hal), Kūrma (teknős), Varāha (vadkan), Nṛsimha (ember-oroszlán), Vāmana (törpe), Rāmacandra, Buddha és Kalki (Cc. Madhya 20.297–298). Noha megszámlálhatatlanul sok van belőlük, a *purāṇák* általában huszonkettő vagy huszonnégy fontosabb *līlāvatāráról* tesznek említést, s Rūpa Gosvāmī is – ugyanezen adatokra támaszkodva – huszonnégy fontos *avatārát* ismertet a *Laghu-bhāgavatāmṛtában* (4. sz. táblázat). Ezen *avatārák* mindegyike más-más korban jelenik meg, s a szentírások kijelentik, hogy híveik vágyának megfelelően, az adott helyzet megkívánta módon szállnak alá. Megjelenhetnek az anyagi természet kötőerőinek irányítóiként, a *yugák* és a *manvantarák* isteni *avatāráiként* is.

A *līlā-avatārák* természetével kapcsolatban Bhattacharya (1961) a következőket írja:

„*Aguṇa-avatārakkal* vagy az egyéni elme rejtett zugaiban megjelenő *vyūhakkal* ellentétben a *līlā-avatārák* eljönnek és velünk élnek. Az emberek természetes jámborságán meghatódva mindenféle alakot öltenek – ember, állat, hal, s még sok másféle alakot –, pusztán azért, hogy eleget tegyenek híveik vágyának. A *līlā-avatāra* közönséges halandóként viselkedik, hogy elnyerje bizalmunkat, s ezáltal belénk plántálja az eszményi élet elveit. [...] Színész gyanánt különféle jelmezekbe bújik, tűzijátékot rendez, mint egy varázsló, s akár a szél, szabadon eljut mindenhová. A *līlā-avatāra* elpusztítja a gonoszokat, megvigasztalja a jókat, és visszaállítja az adott kornak megfelelő erkölcsi egyensúlyt, a Védák által kijelölt módon. [...] Elégedettséggel eltelve, hogy korlátlan hírneve többé-kevésbé kigyógyította az emberiséget mentális bajaiból, a *līlā-avatāra* úgy távozik ebből a világból, hogy hátrahagyja maga után dicsőségének örökké lobogó lángját, valamint elbűvölő formáját és szavait, hogy azok szüntelen ihletforrásként az emberiség közös örökségévé legyenek.”

A *guṇa-avatārák* az anyagi természet három kötőerejének irányítói. Viṣṇu, Brahmā és Śiva a három *guṇa* – *sattva*, *rajas* és *tamas* – uralkodó istenségei, akik a *garbhodakaśāyī-puruṣából* terjednek ki. Brahmā a teremtetést irányítja, Viṣṇu a fenntartást, Rudra (Śiva) pedig a világ pusztítását (Cc. Madhya 20.301). Viṣṇu szerepét, aki az univerzum fenntartásáért felelős, a harmadik *puruṣa-avatāra*, Kṣīrodakaśāyī-Viṣṇu tölti be.

Brahmā feladatát általában egy igen emelkedett és odaadó lélek (*jīva*) látja el, akinek elméjét a szenvedély kötőereje (*rajo-guṇa*) uralja, s akit Garbhodakaśāyī-Viṣṇu felhatalmaz a teremtésre. Amikor nincs olyan *jīva*, aki betölthetné ezt a posztot, Kṛṣṇa ön maga egy részét nyilvánítja meg Brahmāként. Rūpa Gosvāmī a *Laghu-bhāgavatāmṛtában* felsorolja, hányféle módon jelenhet meg Brahmā az anyagi világban a Legfelsőbb Úr parancsára. A különböző teremtésekben és univerzumokban Brahmā Kṛṣṇa akaratából többféleképpen is megjelenhet: megszülethet a Garbhodakaśāyī-Viṣṇu köldökéből kihajtó lótusz virágából, de megszülethet vízből, fényből és levegőből is.

Rudra szerepét ezzel szemben sohasem töltheti be *jīva*, mivel ő Kṛṣṇa részleges megnyilvánulása (Cc. Madhya 20.305–307). A *Brahma-saṁhitā* szerint Govinda (Kṛṣṇa) azért ölti fel Rudra (Śiva) alakját, hogy véget vessen a világ működésének. Az Úr mentes az anyagi kötőerők befolyásától, és saját akaratából ölti magára a *tamas*, azaz tudatlanság e formáját. Rudra megjelenésével kapcsolatban Rūpa Gosvāmī három alternatívát sorol fel. Rudra megjelenhet Brahmā homlokából, Viṣṇu homlokából vagy a Saṅkarṣana szájából kitörő tűzből. A *Vāyu-purāṇa* alapján Rūpa Gosvāmī leírja, hogy Rudrának van egy másik formája is, Sadāśiva, aki nem a *tamas* terméke. Baladeva Vidyābhūṣana hozzáteszi, hogy ez a Rudra-megnyilvánulás valójában Kṛṣṇa *vilāsa*-formája (Narang, 1984).

A Brahmā posztjára kijelölt, igen magas rendű lelkeket (*jīvákat*) *jīva-koṭi Brahmānak* hívják. Rudrához hasonlóan Viṣṇu pozícióját sem töltheti be soha *jīva*. Amikor Kṛṣṇa magára ölti Rudra alakját, azért tesz így, hogy a *tamo-guṇát* a világ elpusztítására használja, a *māyāval* való kapcsolat révén. Rudra ennek során elveszíti tisztán transzcendentális jellegét, mert kapcsolatba kerül a *māyāval*, hasonlóan ahhoz, amikor a tej veszíti el jellemző karakterét, amikor savval keveredik és túróvá alakul. Emiatt Rudrát nem tekintik sem Kṛṣṇa megnyilvánulásának, sem közönséges *jīvának* (*jīva-tattvának*), hanem önálló kategóriának, *śiva-tattvának* (Cc. Madhya 20.308–310).

Brahmāt és Rudrát egyaránt *bhakta-avatārának* tekintik, más szóval Kṛṣṇa híveinek kategóriájába tartoznak, s az ő irányítása alatt állnak (Cc. Madhya 20.317). Viṣṇu azonban, akit a *śuddha-sattva*, a tiszta jóság transzcendentális helyzete jellemez, Kṛṣṇa belső valójának (*svarūpa-ākāra*) megnyilvánulása. Noha egyike a *guṇa-avatārának*, a *śuddha-sattva* szintjén áll, így nem szennyezi be a *māyā*. Hatalom és dicsőség tekintetében ezért Kṛṣṇához hasonló.

A *manvantara-avatārák* onnan kapták nevüket, hogy minden egyes *manvantarában* megjelennek. Brahmā egy napjában tizennégy *manvantara* van, egy évében ötezernegyven, egész élete alatt pedig, mely saját időszámításával mérve száz évig tart, ötszáznegyezer (Cc. Madhya 20.320–321). A *Caitanya-caritāmṛta* szerint (Madhya 20.324–328), a Brahmā egy napja alatti tizennégy *manvantarában* megjelenő tizennégy *avatāra* a következő: Yajña, Vibhu, Satyasena, Hari, Vaikuṇṭha, Ajita, Vāmana, Sārvabhauma, Rṣabha, Viśvakṣena, Dharmasetu, Sudhāmā, Yogeśvara és Bṛhad-bhānu.

A négy *yugának*, azaz korszaknak megfelelően négy *yuga-avatāra* van, akik különböző színűek, és azért jelennek meg, hogy megtanítsák a feltételekhez kötött lelkeknek a szentírások által az adott *yugára* előírt vallásgyakorlatot. A *Satya-yuga* avatārāja fehér, négykarú, s fakéregből és őzbőrből készült ruhát visel. *Brahmacāriként* jelenik meg, aki mellkasán átvetve szent zsinórt visel, kezében imagyöngyöket (*japamālā*), botot és vizesedényt, ún. *kamaṇḍalut* tart (ŚBh. 11.5.21). A *Satya-yugában* az emberek elméje nyugodt, senkivel szemben nem táplálnak ellenséges érzelmeket, hanem kedvesek minden élőlényhez. A korszak *yuga-avatārāja* az elme és az érzékek irányítása által végzett meditációra tanítja őket (ŚBh. 11.5.22). A *Satya-yugában* Kṛṣṇát Haṁsa, Suparṇa, Vaikuṇṭha, Dharma, Yogeśvara, Amala, Īśvara, Puruṣa, Avyakta és Paramātmā alakjában imádják (ŚBh. 11.5.23).

A *Tretā-yuga avatārāja* vörös és négykarú. Haja aranyszínű, testén szent zsinórt visel. Kezeiben áldozati kanalat és más áldozati eszközöket tart (ŚBh. 11.5.24). Ebben a korszakban az emberek jámborak és jól ismerik a Védákat. A Legfelsőbb Urat a Védák tudományának művelésével és áldozatok (*yajña*) bemutatásával imádják. Ezt a gyakorlatot a *yuga-avatāra* vezeti be, akit Harinak, Viṣṇunak, Yajñának, Prṣnigarbhának, Sarvadevának, Urukramának, Vṛgākapinak, Jayantának és Urugāyának hívnak.

A *Dvāpara-yuga avatārāja* sötét színű és sárga ruhát visel. Mellkasát a Śrīvatsa-jel ékesíti, nyakában a Kaustubha-drágakő lóg. Kezében isteni jelvényeit tartja: kagylókürtöt, korongot, buzogányt és lótuszvirágot. Bevezeti Kṛṣṇa, az eredeti Istenség Személyisége szertartásos imádatát mint az önmegvalósítás legfőbb folyamatát (ŚBh. 11.5.27–28).

A *Kali-yuga avatārájának* teste is sötét színű, mely arany fényben ragyog. A *saṅkīrtanára*, Kṛṣṇa szent neveinek együttes éneklésére buzdítja az embereket, és a *prema* tanát hirdeti (Cc. Madhya 20.343–347; ŚBh. 11.5.23). A *gaudīya-vaiṣṇavák* dicsőnek tartják a a Kali-kort, mert ebben a korszakban a Védák által leírt legmagasabb rendű életcél pusztán Isten szent neveinek éneklése által elérhető.

Ahogy korábban említettem, Caitanya követői szerint a *Kali-yuga pīta-avatārāja* nem más, mint Śrī Kṛṣṇa Caitanya. Kṛṣṇadāsa Kavirāja Gosvāmī szerint ezt hallgatólagosan maga Caitanya is elismerte, amikor Sanātana Gosvāmī megkérte, fedje fel előtte a *pīta-avatāra* kilétét (Cc. Madhya 20.364–366). Ezt a tényt más alkalmakkor is elismerte, amikor például Vṛndāvana Dāsa Ṭhākura előtt kijelentette apja *brāhmaṇa* barátjának:

„Azért jelentem meg a Földön, hogy elterjesszem a *saṅkīrtana* folyamatát. Mindenhol prédikálni fogom a *saṅkīrtanát*, és bekopogok minden ajtón, hogy beavassam az embereket az istenszeretet vallásába” (CBh. I.3.293–294).

A Śrī Caitanya isteni mivoltával kapcsolatos meggyőződés már saját korában elterjedt, s számos követője terjeszti ezt a nézetet mind a mai napig az egész világon.

Az *āveśa-rūpa* kategóriába tartozó avatārákat *śaktyāveśa-avatārának*, Isten által felhatalmazott személyiségeknek hívják. Kétfajta isteni felhatalmazás létezik: az egyik elsődleges, mivel közvetlenül Bhagavāntól ered (*bhagavad-āveśa*), a másik másodlagos, mert Bhagavān energiájától származik (a szó valódi értelmében vett *śaktyāveśa*). Az első csoportba tartozó avatārák istenségnek, míg a második csoportba tartozók Isten híveinek illetve szolgálóinak tekintik magukat. Vyāsadeva és Rṣabhadeva közvetlenül Bhagavān által felhatalmazott avatārák. A másodlagos, *śaktyāveśa-avatārakat* Bhagavān különböző *śaktijai*, energiái hatalmazza fel (*śaktyāveśa*). Catuḥsant (a négy Kumārát) például arra hatalmazza fel Bhagavān tudás-energiája (*jñāna-śakti*), hogy a transzcendentális tudást terjesszék, Nārādát *bhakti-śaktija* hatalmazza fel, hogy az odaadó szolgálatról prédikáljon, Pṛthut *pālana-śaktija* hatalmazza fel arra, hogy uralkodjon a teremtmények fölött és védelmezze őket, Paraśurāmát a *duṣṭanāśana-śakti* hatalmazza fel, hogy elpusztítsa a démonokat és a gonosztevőket, Jīva-Brahmāt a *sṛṣṭi-śakti* hatalmazza fel teremtőenergiával, hogy megteremtse a kozmikus megnyilvánulást, Śeṣát a *svasevana-śakti* hatalmazza fel a Legfelsőbb Úr személyes szolgálatára, Anantát pedig a *bhū-dhāraṇa-śakti*, arra, hogy pályáján tartsa az univerzum összes bolygóját (Cc. Madhya 20.368–373).

Mivel az avatārák a Legfelsőbb megnyilvánulásai, egytől egyig tökéletesek. A különböző avatārákban azonban a tökéletesség eltérő mértékben nyilvánul meg. Ez alapján az avatārák a következőképpen csoportosíthatók: *pūrṇák* (tökéletesek) azok, akikben csak néhány isteni tulajdonság jelenik meg; *pūrṇatarák* (tökéletesebbek) azok, akikben minden isteni tulajdonság megnyilvánul, de csak részlegesen; *pūrṇatamák* (legtökéletesebbek) pedig azok, akikben minden isteni tulajdonság maradéktalanul megmutatkozik. A *Caitanya-caritāmṛta* szerint (Madhya 20.398–401) ebben az értelemben Kṛṣṇa *pūrṇatama* Vṛndāvanában, *pūrṇatara* Mathurāban, és *pūrṇa* Dvārakában.

Összefoglalás

Befejezésül kijelenthetjük, hogy a *Gauḍīya-vaiṣṇava-sampradāya* véleménye szerint, összhangban Nimbārka és Vallabha felfogásával, Kṛṣṇa a legvégső valóság. Ő nem Viṣṇu egyik inkarnációja, ahogy azt Śaṅkara és Rāmānuja gondolta, hanem Viṣṇu és az összes többi avatāra és félisten forrása. Habár ő egy, sok helyen és számos alakban jelenik meg egyszerre. Minden alakja és megnyilvánulása valóságos (nem illuzórikus), örökkévaló és tökéletes. Energiái ezzel szemben eltérő mértékben jutnak kifejezésre a különféle megnyilvánulásokban.

Minden alak, amit Isten magára ölt, természetfeletti (*aprākṛta*), és a közönséges földi formáktól eltérően nem durvafizikai anyagból áll (*apārthiva*). Más szóval még emberi léte is mentes a tökéletlenségektől, mivel lényegi valója az öröklét, a tiszta tudat és a boldogság. Testük természetéből adódóan az avatārák mentesek a bűntől, az öregedéstől

és a haláltól. Isten a forrása mindennek, beleértve minden élőlényt és élettelen dolgot az univerzumban. Ő a világ hatóoka és anyagi oka egyaránt, s ebben az értelemben azonos teremtésével, ugyanakkor különbözik is a kozmikus megnyilvánulástól. Az Isten, az élőlények és a megnyilvánult világ közötti kapcsolat ezért a felfoghatatlan és egyidejű különbözőség és azonosság fogalmával írható le (*acintya-bedhābedha*).

Felhasznált irodalom

- Aiyanger, K. S.:** *Early History of vaiṣṇavizmus in South India*. Oxford University Press, 1920.
- Aiyanger R. K. W.:** *Aspects of the Social and Political Sysytem of Manusmṛti*. Lucknow, 1949.
- Baladeva, V.:** *Govinda-bhāṣya. Commentaries on the Vedānta-sūtras of Badarāyaṇa*. Tanslated by Rai Bahadur Srisa Chandra Vasu. Oriental Reprint of Munshiram Manoharlal, New Delhi, 1979.
- *Prameya-ratnāvali*. Tanslated by Rai Bahadur Srisa Chandra Vasu. Oriental Reprint of Munshiram Manoharlal, New Delhi, 1979.
- Bhaktivedānta Swami, A. C.:** *Bhagavad-gītā As It Is*. (translation and commentary) Bhaktivedānta Book Trust, London, 1991.
- *Śrīmad-Bhāgavatam*. (Translation and commentary) Bhaktivedānta Book Trust, London 1994.
- Bhaktivinoda Ṭhākura:** *Śrī Caitanya Mahāprabhu: his Life and Precepts*. Śrī Gauḍīya Maṭha, Madras, 1991.
- *Śrī Navadvīpa Mahātmya*. Mayapura, 1984.
- Bhandarkar, R. G.:** *Vaiṣṇavism, Śaivism and Other Minor Religious Systems*. Poona, 1928.
- Bhaṭṭācārya, S.:** *The Philosophy of Śrīmad-Bhāgavata*. Visva-Bharati Research Publication, Calcutta, 1961.
- Bühler, G. (transl.):** *The Laws of Manu*. Sacred books of the East, Vol. XXV, Oxford, 1886.
- Brown, W. N.:** „The Sources and Nature of Puruṣa in Puruṣa-sūkta (Ṛg 10.91)”, *Journal of the America Oriental Society*, LI. No. 2, 1931.
- „Theories of Creation in the Ṛg-veda”, *Journal of the American Oriental Society*, 1965.
- Cakravartī, Ramākāntha:** *Vaiṣṇavism in Bengal*. Sanskrit Pustak Bhandar, Calcutta, 1985.
- Candrapal, B.:** *Bengal Vaiṣṇavism*. Calcutta, 1933.
- Carpenter, J.N.:** *Theism in Medieval India*. Constable and Co., Calcutta, 1926.

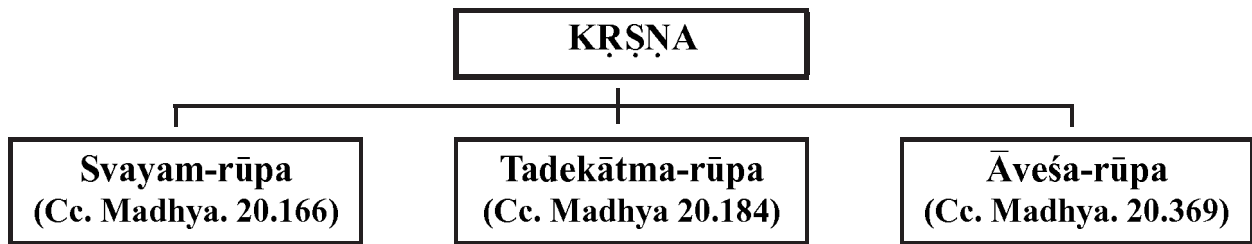
- Das, S. K.:** *Śrī Caitanya and Guru Nānak – a comparative study of Vaisnavism and Sikhism*. Rabindra Bharati University, Calcutta, 1985.
- De, S. K.:** *Early History of the Vaiṣṇava Faith and Movement of Bengal*. Calcutta, 1942.
- Farquhar, J. N.:** *An Outline of the Religious Literature of India*. Oxford, 1920 (Reprinted in Delhi, 1967).
- Ghate, V. S.:** *The Vedānta. A Study of the Brahma-sūtras with the Bhāṣyas of Śaṅkara, Rāmānuja, Nimbārka, Madhva and Vallabha*. Poona, 1926.
- Gonda, J.:** *Aspects of Early Viṣṇuism*. N.V.A. Oosthoek's Uitgevers Mij, Utrecht, 1954.
- Goswami, K. G.:** *A Study of Vaiṣṇavism*. Oriental Book Agency, Calcutta, 1956.
- Jaiswal, S.:** *The Origin and Development of Vaiṣṇavism*. Delhi, 1967.
- Jīva, G.:** *Saḍ-sandarbhā (Tattva-, Bhagavat-, Paramātmā-, Kṛṣṇa-, Bhakti-, and Pṛtīśandarbhās with their Sarva-saṁvādinī commentary in 27 volumes)*. Translated and edited by Peter Viggiani. Kṛṣṇa Institute, Los Angeles, 1987–2000.
- *Commentary of Brahma-saṁhitā*. ed. Bhaktivinoda Ṭhākura, Śrī Gauḍīya Maṭha, Madras, 1973.
- Kapoor, O. B. L.:** *The Philosophy and Religion of Sri Caitanya*. Munshiram Manoharlal Publishers, Delhi, 1977.
- Kavikarṇapūra:** *Caitanya-caritāmṛta mahākāvya*. Radharaman Press, Murshidabad, 1884.
- *Gaura-ganoddeśa dīpikā*. Ambika Kaina, 1942.
- Keith, A. B.:** *The Religion and Philosophy of the Veda and Upanishads*. M. 1–2. Cambridge, 1925.
- Kennedy, M. T.:** *The Caitanya Movement*. Oxford University Press, 1925.
- Kṛṣṇadāsa Kavirāja, G.:** *Caitanya-caritāmṛta*. With the commentary of Bhaktivedānta Swami, Bhaktivedānta Book Trust, London, 1978.
- Kumarappa, Bh.:** *The Hindu conception of the Deity*. London, 1934.
- Majumdar, B. B.:** *Śrī Caitanya-cariter Upādan*. Calcutta University, 1959.
- Majumdar, A. K.:** *Caitanya: his Life and Doctrine*. Gītā Press, Bombay, 1969.
- Mukherjee, S. C.:** *A Study of Vaiṣṇavism in Ancient and Medieval Bengal up to the Advent of Caitanya*. Punthī Pustak, Calcutta, 1966.
- Narang, S.:** *The Vaiṣṇava Philosophy according to Baladeva Vidyābhūṣana*. Delhi, 1984.
- O'Flaherty, W. D.:** *Hindu Myths – Sourcebook Translated from the Sanskrit*. Penguin Books, New York, 1982.
- *Rig-Vēda* (angolból magyarra fordította Pék Zoltán). Farkas Lőrinc Imre Kiadó, Budapest, 2000.
- Oldenberg, H.:** *The Religion of the Veda*. Translated into English by S. B. Shrotri., Motilal Banarsidass, Delhi, 1993.

- Prabodhānanda Saraswatī:** *Caitanya-candāmṛtam*. Śrī Gauḍīya Maṭha, Madras, 1992.
- Prajanan Yati, B.:** *Twelve Essential Upaniṣads I–IV* (Īśa, Kena, Kaṭha, Praśna, Muṇḍaka, Māndukya, Taittiriya, Aitareya, Chāndogya, Bṛhadāraṇyaka, Śvetāśvatara and Gopālatāpanī Upaniṣads). Śrī Gauḍīya Maṭha, Madras, 1983.
- Puruṣatraya, S.:** *The four Vaiṣṇava sampradāyas*. Vaiṣṇava Institute for Higher Education, Vṛndāvana, 1999.
- Radhakrishna, S.:** *Indian Philosophy*. Vol. I-II, Oxford University Press, Delhi, 1997.
- *The Principal Upaniṣads*. Harper-Collins Publishers India, Delhi, 1994.
- Radha-Govinda, N.:** *Gauḍīya-vaiṣṇava darśana I–V*. Prācyavānī Mandir, Calcutta, 1958.
- Rādhāmādhava, S. (transl):** *Śikṣāṣṭakam of Śrī Caitanya*. Gorakhpur, 1969.
- Raghunātha Dāsa Gosvāmī:** *Stavāvalī*. ed. Purīdāsa Gosvāmī, Vṛndāvana, 1947.
- Raychaudhuri, H. C.:** *Materials for the Study of Early History of the Vaiṣṇava Sect*. New Delhi, 1975.
- Rūpa Gosvāmī:** *Laghu-bhāgavatāmṛtam*. Radharaman Press, Murshidabad, 1952.
- Sanātana Gosvāmī:** *Bṛhad-bhāgavatāmṛtam*. ed. Nityaswarūpa, B., Vṛndāvana, 1905.
- Sarvānanda, S.:** *Upaniṣad Series: Muṇḍakopaniṣad*. Śrī Rāmakṛṣṇa Maṭha, Madras, 1982.
- Sircar, J.:** *Caitanya's Life and Teachings*. Calcutta, 1922.
- Sircar, D. C.:** in R.C. Majumdar, *The history and culture of the Indian people II.*, Bombay 1953 p. 431
- Toth-Soma, L.:** *Śrī Caitanya's Contributions to The Philosophy of Gauḍīya vaiṣṇavizmus*. Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy, Rabindra Bharati University, Calcutta, 2001.
- Vidyāvinoda, S.:** *Acintya-bhedābheda-vāda*. Gauḍīya Mission, Calcutta, 1951.
- *Paratattvasīmā Śrī Kṛṣṇa-caitanya*. Puri, 1940.
- Vṛndāvana Dāsa Ṭhākura:** *Caitanya-bhāgavata with a commentary of Sādhana Prakāśanī*. Calcutta, 1967.
- Wilson, H. H.:** *The Viṣṇu Purāṇa*. Calcutta, 1972.

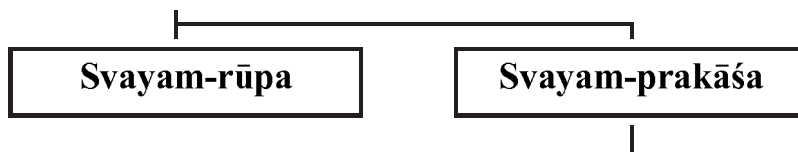
Saṁpradāyák	ŚRĪ	RUDRA	HAMSA	BRAHMĀ	GAUDĪYA
Képviselő	Rāmānuja	Viṣṇusvāmī/ Vallabha	Nimbārka	Madhva	Baladeva
Vedānta-sūtra magyarázat	Śrī-bhāṣya	Sarvaṇṇa	Vedānta-pārijāta-saurabha	Pūrṇa-prajña	Govinda-bhāṣya
Filozófia	Viśiṣṭadvaita-vāda	Viśuddhadvaita-vāda	Dvaitādvaita- vāda	Dvaita-vāda	Acintya-bhedābheda- vāda
Szentírások	Vedānta-sūtra, upaniṣadok, Bhagavad-gītā, Pañcarātra, Viṣṇu-purāṇa, Gītā-bhāṣya	Vedānta-sūtra, Gītā-bhāṣya, Puṣṭi-pravāha-maryāda-bheda, Bhāgavata-subodhīni	Vedānta-sūtra, upaniṣadok, Bhagavad-gītā stb.	Vedānta-sūtra, Bhāgavata-purāṇa, Mahābhārata, R̥g-bhāṣya	Bhāgavata-purāṇa, Bhagavad-gītā.
A Legfelsőbb Brahman	Śrī Lakṣmī-Nārāyaṇa transzcendentális formája. Vyūhák. Cit-Aciti-Īśvara,	Egyetlen, kettősségektől mentes. Viṣṇu, Narasiṁha (Viṣṇusvāmī), vagy Kṛṣṇa Gokul.ában (Vallabha)	Rādhā és Kṛṣṇa lelki formája, akiket a gopik szolgálnak.	Hari, azaz Viṣṇu lelki formája. Vyūhák. Lakṣmī.	Śrī Śrī Rādhā-Kṛṣṇa transzcendentális lakhelye.
Brahman tulajdonságai	Saguṇa és nirguṇa	Minden tulajdonság birtokosa.	Kettős természetű – advaita és dvaita, saguṇa és nirguṇa.	Független, minden ok oka, boldogsággal teljes.	Korlátlan tulajdonságok, transzcendentális.
A lélek	Valóságos, örök, egyedi. Nem mindenütti-jelenvaló és nem független Īśvarától.	Mint lelki szikra a Brahman része. Valóságos, örök, atomi és függő.	Atomi, egyéni, van tudása, Haritól függ.	Atomi, végtelen számú. Intelligenciával hatja át a testet.	Kṛṣṇa parányi, szerves része, mindig a szolgáló helyzetében van.
A teremtés	A Brahman a jelenségvilág anyaga és egyszersmind hatóoka.	Csupán egy cél nélküli kozmikus játék. Közvetlenül a Brahmanból árad ki.	Brahman átalakulása, aki egyszerre a ható- és az anyagi ok.	A Brahman tevékenysége mozgásba hozza a lelkeket és az anyagi természet elemeit.	Kṛṣṇa minden ok oka. Lehetőség a lelkeknek arra, hogy visszanyerjék eredeti lelki tudatukat.
A feltételekhez kötött lét oka	Kezdet nélküli karma.	A tettekhez való ragaszkodás.	Tudatlanság, kapcsolat a karmával.	A Legfelsőbb isteni akarata, a lélek tudatlansága.	Elfeledkezés Kṛṣṇáról.
A felszabadulás elérésének módszere	A bhakti a Viṣṇu-purāṇán és a Pañcarātrán alapul és a karma iránti ragaszkodás-mentességet von maga után. Eredmény: tudás és meghódolás.	Odaadás a Śrīmad-Bhāgavatam alapján.	Szüntelen imádat. (Bhāgavatam)	Tiszta szívűből jövő, teljes odaadás, a Védák tanulmányozása.	Isten iránti vegyítetlen odaadás
Cél	Szert tenni Īśvara tulajdonságaira és a társává válni. Felüllemelkedni az anyagi természet kötőerőin.	Állandó kapcsolat Viṣṇuval. Vaikuṇṭha-sālokya. Soha vissza nem térés az anyagi világba. Vallabha szerint ez a cél Goloka .	Önmegvalósítás az isteni kegyelem révén.	Kiszabadulás a saṁsārából. A lélek eredeti, lelki formájának elérése.	Kṛṣṇának végzett tiszta odaadó szolgálat. Visszatérés Istenhez, Goloka-Vṛndavanába.

← 1. sz. táblázat: A különböző vaiṣṇava iskolák áttekintése.

2. sz. táblázat: Inkarnációk I. Isten megnyilvánulásai a gaudīya-vaiṣṇavizmus alapján.

- Önmegnyilvánult
- Független minden más formától
- Egyszerre több helyen is megnyilvánulhat.
- Lényegét és létét tekintve azonos a svayam-rūpával, külsejét és tulajdonságait tekintve azonban másként jelenik meg. Lásd még a 4. és 5. sz. táblázatot.
- „Áthatott” formák.
- Śaktyāveśa-avatārak
- Felhatalmazás révén odaadással, erővel, tudással stb. áthatott formák.

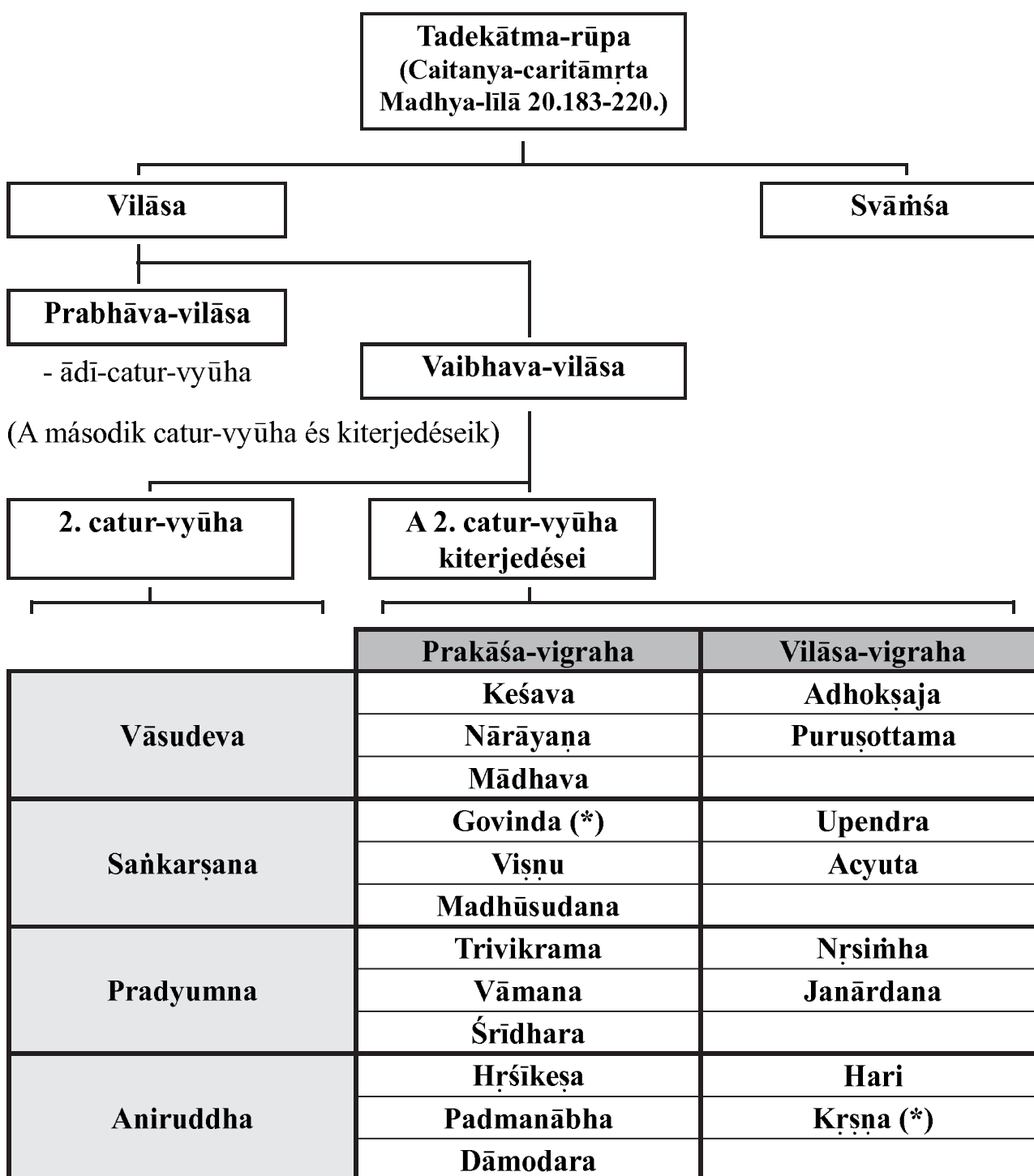

- Kṛṣṇa belső, eredeti formája mint tehénpásztorfiú (gopa)
- Minden létező forrása (BS. 5.1; Cc. M. 20.166)
- Sok helyen egyszerre megnyilvánuló formák.
- Nincs különbség köztük és az eredeti forma között (Cc. M. 20.166)

- Kṛṣṇa számtalan alakban való megjelenése Vrajában (rāsa-tánc) és Dvārakában (Cc. M. 20.167–170)
- Kṛṣṇa Balarāmaként való megnyilvánulása, aki csak színében különbözik tőle. (Cc. M. 20.174)

3. sz. táblázat: Inkarnációk II. Tadekātma-rūpa. Vilāsa.

(*) Ezek az avatārak nem azonosak a svayam-rūpa Yaśoda-nandana Kṛṣṇával.

4. sz. táblázat: Inkarnációk III. Svāmśa formák.

Tadekātma-rūpa					
Vilāsa			Svāmśa		
Puruṣa-avatāra	Līlā-avatāra	Guṇa-avatāra	Manvantara-avatāra	Yuga-avatāra	Śaktyāveśa-avatāra
Kāraṇodakaśāyī Garbhodakaśāyī Kṣīrodakaśāyī Viṣṇu	Catūḥsanas Varāha Nārada Matsya Yajña Nara and Nārāyaṇa Kapila Dattātreyā Hayaśīrṣa (*) Haṁsa (*) Prśnigarbha (*) śabha Prṭhu Nṛsimha Kūrma Dhanvantari Mohiṇi Vāmana Bhārgava (*) Rāghava (*) Vyāsa Rāmacandra Kṛṣṇa and Balarāma Buddha Kalki	Brahmā (rajo-guṇa) Viṣṇu (sattva-guṇa) Śiva (tamo-guṇa)	1. Yajña 2. Vibhu 3. Satyasena 4. Hari 5. Vaikunṭha 6. Ajita 7. Vāmana 8. Sārvabhauma 9. śabha 10. Viṣvaksena 11. Dharmasetu 12. Sudhaman 13. Yogeśvara 14. Brhadbhānu	Nara- Nārāyaṇa (Satya-yuga) Yajña (Tretā-yuga) Kṛṣṇa (Dvāpara-yuga) Caitanya (Kali-yuga) Ezek a jelenlegi catur-yuga yuga-avatārái.	ELSŐDLEGES: Vyāsadeva Ṛṣabhadeva MÁSODLA- GOS: Catuḥsana (Jñāna-śakti) Nārada (Bhakti- śakti) Prṭhu (Pālana- śakti) Paraśurāma (Duṣṭanāśana- śakti) Jīva-Brahmā (teremtő-śakti) Śeṣa (sva- sevana-śakti)

(*) A Śrīmad-Bhāgavatam és a Laghu-Bhāgavatāmṛta alapján.